

Mennyivel nőhettek a nemzetgazdasági nettó bérek?

A hazai bért statisztikák közötti feszültségekről – nemzetközi összehasonlításban

Oblath Gábor

Írásomban nemzetközi összehasonlításokra is támaszkodva igyekszem továbbgondolni a hazai béralakulásról a Portfólió.hu-n 2018-ban folytatott, és a közelmúltban új szempontokkal kiegészült eszmecserének egy eddig mellőzött vonatkozását: *nemzetgazdasági szinten mennyivel nőhettek a nettó bérek?* Áttekintésem a 2010 és 2019 közötti időszakot fedi le, az összehasonlításban pedig a másik három visegrádi ország szerepel. A termelékenység mellett az úgynevezett szuperbruttó, a bruttó és a nettó bérek alakulását vizsgálva bemutatom, hogy Magyarországon szokatlanul élesen váltak el a nemzeti számláknak (NSZ) a termelékenységre és a nemzetgazdasági bruttó keresetek alakulására vonatkozó mutatói a munkaügyi (kereseti) statisztika (IMS) bruttó és nettó bérek alakulására vonatkozó jelzéseitől. Ha elfogadjuk, hogy az NSZ jól méri a nemzetgazdasági termelékenység dinamikáját, nem hihetjük, hogy az IMS-adatok jól tükrözik a nemzetgazdasági bérdinamikát. A fajlagos bérköltség és az infláció mutatóinak összehasonlítása alátámasztja [a KSH szakértőinek](#) azt a megállapítását, hogy az IMS túlbecsüli a bruttó bérek nemzetgazdasági szintű emelkedését, ám ennek a nemzetgazdasági *nettó béralakulást* érintő következményeit is indokolt végiggondolni. Emellett, a KSH kétféle bért statisztikája közötti eltérést részben magyarázó tényező, a „*fehérédes*” becslését tekintve is okkal várnak el transzparenciát az adatok felhasználói.¹

Több szemponttal is szeretném kiegészíteni a bért statisztikákról folyó eszmecserében eddig elhangzottakat. Egyrészt igyekszem nemzetközi kontextusba helyezni a magyarországi mutatókat, amiből kiderül, hogy extrém eltérések mutatkoznak az alternatív forrásokból származó hazai béradatok között. Másrészt az infláció és a fajlagos bérköltség-alakulás alapján is vizsgálom az alternatív bért statisztikák jelzéseinek plauzibilitását, amiből kiderül, hogy nemzetgazdasági szinten a bérek nem emelkedhettek a munkaügyi statisztika jelezte mértékben. Végül arra a mindeddig mellőzött problémára hívom fel a figyelmet, hogy amennyiben a munkaügyi statisztika felülbecsli a nemzetgazdasági bruttó béremelkedés mértékét, akkor a KSH ugyanezen a statisztikán alapuló *hivatalos nettó bérendexe* is nyilván felülbecsli a *gazdaság egészére érvényes* nettó béremelkedést. Egy *nemzetgazdasági nettó bérmutató* közzétételét a bérfolyamatokat illető tisztánlátás igénye mellett a kezdőnyugdíjak valorizálásának jelenlegi módszere is indokolja.

Mivel elemzésem elsősorban az alternatív forrásokból származó bért statisztikák összehasonlítására és plauzibilitásuk vizsgálatára irányul, csak érintek egy közgazdasági szempontból figyelmet érdemlő jelenséget: több körülmény együttállása folytán, évekig fenntarthatónak bizonyult az a „magyar modell”, amelyben a dolgozói reálbér-emelkedésnek a termelői reálbéreköltségét jóval meghaladó mértéke a foglalkoztatás adóterhének mérséklésén és a fogyasztás árindexének a termelésétől jelentős lemaradásán alapult. Tartósan azonban e konstrukció egyik eleme sem fenntartható, teljesen függetlenül attól, hogy a munkaügyi statisztika vagy a nemzeti számlák béradataira támaszkodunk.

Áttekintésem a 2010 és 2019 közötti időszakot fedi le, mivel az évtized egészét jellemző folyamatokat jobbnak láttam a 2020. évi termelékenység-csökkenés, valamint a teljes, illetve részmunkaidőben foglalkoztattak közötti [átrendeződés hatása](#) nélkül vizsgálni. Írásom befejezésekor jelent meg Dedák

¹ Írásom a [Munkaerőpiaci Tükör 2020](#) című kötethez készített, a termelékenységről és a bérekről szóló, két szerzőtársammal közös [íráshoz](#) való hozzájárulásomra támaszkodik, és közvetlenül kapcsolódik a béralakulásról [Dedák István írása](#) nyomán újraindult eszmecseréhez, amelyben a [Pénzügyminisztérium](#), valamint a [KSH](#) vezető szakértői is kifejtették megfontolásaikat. Az írás a portfólió.hu-n is megjelenik.

István ugyanerről a témáról szóló cikke a [Közgazdasági Szemlében](#), amely csak érinti a nettó bérek alakulását, de a kétféle bérstatisztikát illető mondandónk nagyon közel áll egymáshoz.

Írásom négy részből áll. Az alább olvasható expozícióban bemutatom, hogy egy egyszerűnek látszó kérdésre – hogyan alakultak a hazai bérek a GDP-vel összehasonlítva a 2010-es években – két merőben ellentétes választ adható attól függően, hogy a bérekre vonatkozó adatforrások közül melyikre támaszkodunk.

A második részben először a fogalmakat tisztázom, és az adatforrásokat ismertetem, majd arról adok képet, hogy a 2010-es években Magyarországot a többi visegrádi országhoz viszonyítva mind a termelés és a termelékenység, mind pedig a különböző bérmutatók alakulását tekintve sajátos mintázat jellemezte. A nemzetközi összehasonlítás két hazai feszültségre hívja fel a figyelmet: egyrészt a termelékenység és a keresetstatisztika szerinti bérdinamika, másrészt ez utóbbi és a nemzeti számlák jelezte bérdinamika között a többi országban tapasztaltnál lényegesen nagyobb eltérés mutatkozik.

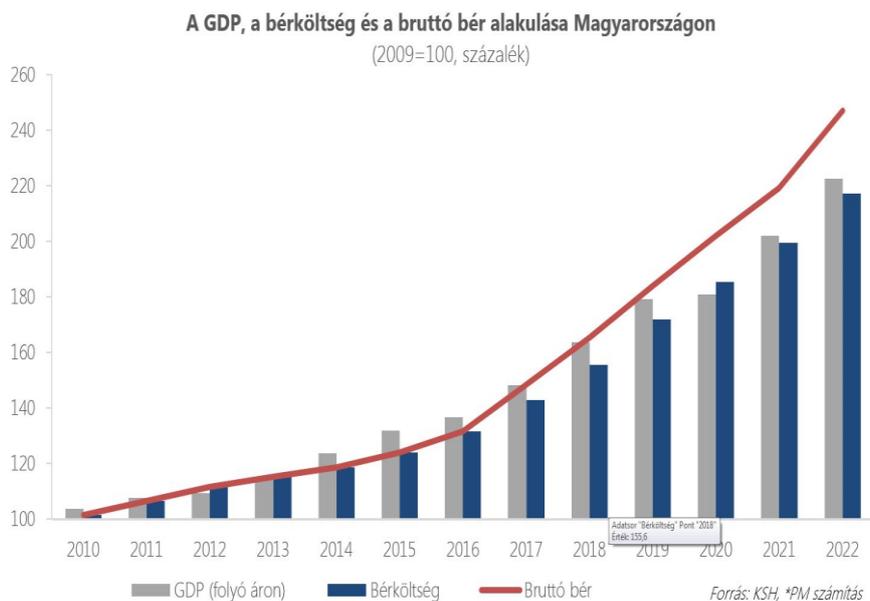
A harmadik részben először hazai makrogazdasági, majd nemzetközi összehasonlítások alapján mutatom be, hogy a hazai keresetstatisztika (IMS) mutatói nem vetíthetők ki nemzetgazdasági szintre, mert ebből – a fajlagos bérköltségek és a bérhányad alakulását tekintve – teljesen hihetetlen eredmények adódnának. Ezt figyelembe véve, többféle feltevés alapján adok becslést a nemzetgazdasági nettó bér szintjére és változására. A KSH hivatalos nettó bérindexe jóval meghaladja azt a tartományt, amelyben az általam becsült nettó bérváltozás mutatói elhelyezkednek.

A negyedik részben áttekintem az IMS és az NSZ bérmutatói közötti – szélesebb Európai összehasonlításban kifejezetten szélsőséges – eltérés eddig felmerült magyarázatait, és néhány ajánlással fordulok a KSH statisztikusaihoz.

1. Bevezetés: hogyan változott a bérköltség a GDP-hez viszonyítva?

Előjáróban egy példával érzékeltetem, mekkora jelentősége van annak, hogy egyes makrogazdasági folyamatok értelmezésekor az alternatív hazai bérstatisztikák melyikére támaszkodunk. Varga Mihály pénzügyminiszter egy tavaly megjelent [cikkében](#) azt írta: „... a megemelkedett inflációt egyes vélemények a bérek alakulásával is kapcsolatba hozzák. (...) Azonban az elmúlt évtizedben – jelentős részben a munkáltatói bérterhek 28,5 százalékról 13 százalékra való csökkentésével – a bérköltség növekedése a gazdaság teljesítőképességével összhangban emelkedett. Minderre tekintettel a bérek emelkedése sem gerjesztette tovább az inflációt.” Állítását a miniszter az alábbi ábrával támasztotta alá, amely szerint a bérköltség (sötét oszlop) 2019-ig a nominális GDP-nél (szürke oszlop) lassabban emelkedett.

1. ábra: A GDP, a bérköltség és a bruttó bér alakulása

Forrás: [Világgazdaság](#)

Előrebocsátom: nem vitatom azt a megállapítást, hogy a 2010-es évtized egészét (különösen az első felét) tekintve a béremelkedés nem fejtett ki költség-oldali inflációs nyomást Magyarországon, ehhez azonban egy fontos megszorítás tartozik. Az állítás csak akkor áll, ha a nemzetgazdasági bruttó bér, illetve bérköltség alakulását illetően a nemzeti számlák (NSZ), nem pedig a munkaügyi statisztika (IMS) szerinti bérdinamikát tekintjük mérvadónak. Csakhogy [Nobilis Benedek](#), a PM szakértője – a munkajövedelmekhez kapcsolódó adóbevételek vizsgálata alapján – arra a megállapításra jutott, hogy az adóbevételek alakulása az IMS szerinti bérdinamika nemzetgazdasági szintű érvényességét igazolja. Ebben az esetben viszont – amint azt mindjárt bemutatom – a GDP-nél lényegesen gyorsabban nőtt volna a fenti ábra szerinti nominális bérköltség.

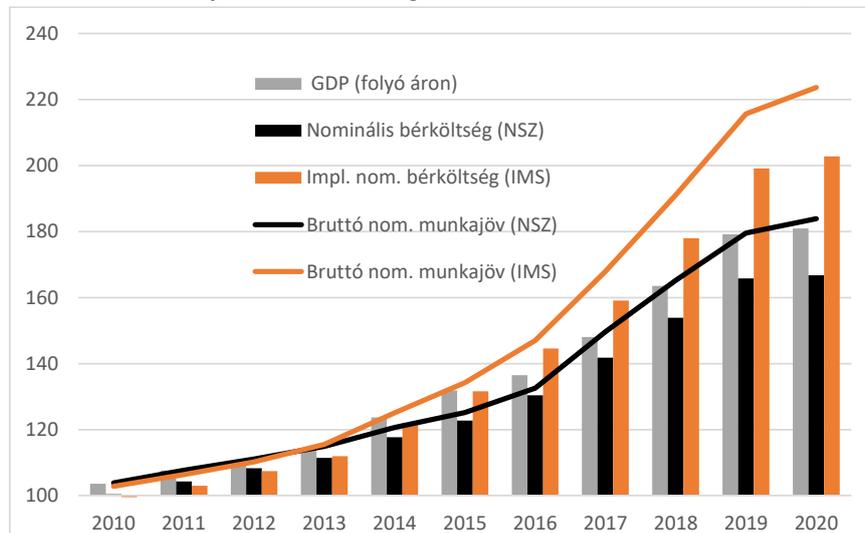
Magát az ábrát tekintve, nem világos, hogy a bérekre vonatkozó mutatók melyik statisztikán alapulnak, és attól tartok, hogy ez nem véletlen. A „bérköltség” hasonlít az NSZ-adathoz, a „bruttó bér” azonban semmihez sem hasonlít, ezért a következő kérdéssel fordultam a PM sajtóosztályához: „Az iránt érdeklődöm, hogy az ábrán melyik statisztikai forráson – a munkaügyi statisztikán vagy a nemzeti számlák adatain – alapulnak a bérköltségre, illetve a bruttó bérekre vonatkozó mutatószámok. Úgy látom, hogy a nemzeti számlák munkavállalói jövedelem, illetve bruttó bér kategóriájának felelnek meg a mutatók, de mivel az ábrán nincsenek rácsvonalak, nem vagyok biztos a dologban. Megköszönném, ha kérdésemet továbbítanák annak a munkatársnak, aki az ábrát készítette, s aki egyértelmű választ tud adni a kérdésemre.” A tavaly december elején emailben elküldött kérdésemre azóta sem kaptam választ.

Egyelőre eltekintek attól, hogy az ábrán feltüntetett – tisztázatlan tartalmú, de nyilván nominális – bérköltség mutató és a nominális GDP közötti relációnak nem az inflációs nyomáshoz, hanem a bérhányad alakulásához van közvetlen köze, a fajlagos bérköltséget vizsgálva azonban később visszatérek a bérköltség és az infláció közötti kapcsolatra.

Az előző és az alábbi ábrán egyaránt szereplő nominális GDP-növekedés természetesen megegyezik, de a bérekre nézve két különböző forrásra, az NSZ-re és az IMS-re támaszkodom. Az NSZ-ből származó egyik mutató a „bruttó bérek és keresetek” (bruttó munkajövedelem), a másik az úgynevezett „munkavállalói jövedelem” (szuperbruttó bérköltség, amely az előbbi felett a munkáltatói járulékat – az úgynevezett szociális hozzájárulási adót – is tartalmazza). A munkaügyi statisztika (IMS) is közöl a

teljes munkaidőben foglalkoztatottakra vonatkozó munkajövedelmet, amiből úgy becsültem bérköltség-mutatót, hogy a munkajövedelmet felszoroztam az NSZ szerinti bérköltség/munkajövedelem aránnyal.

2. ábra: A nominális GDP, valamint a kétféle forráson alapuló nominális bruttó bérköltség- és bruttó munkajövedelem-tömeg alakulása 2010 és 2020 között (2009=100)

Forrás: KSH és saját számítás

Az ábrán látható, hogy az NSZ mutatói szerint a bruttó nominális munkajövedelem (fekete vonal) a nominális GDP-vel (szürke oszlop) összhangban, a bérköltség viszont (fekete oszlop) – a munkáltatói járulékcsökkentés hatására – attól elmaradó mértékben emelkedett. Más fogalmakat használva, de ugyanezt állapítottuk meg Kónya Istvánnal és Krekó Judittal közös [tanulmányunkban](#) és a Porfolio.hu-n megjelent [cikkünkben](#): a 2010-es évek során csökkent a bruttó bérköltség alapján mért (teljes) bérhányad, de lényegében nem változott a bruttó munkajövedelem szerint (a munkáltatói járulék nélkül) értelmezett (közvetlen) bérhányad.

Az IMS mutatói ettől merőben eltérő képet mutatnak. A bérköltség (narancssárga oszlop) 2016-tól egyre jobban meghaladja a GDP növekedését, nem beszélve a bruttó munkajövedelemről (narancssárga vonal), amelynek emelkedése a GDP-étől tökéletesen elszakadt. Ha az IMS-mutatók által jelzett dinamika a gazdaság egészének bérfolyamatait reprezentálná, akkor a bérhányad brutális emelkedését (és a profithányad ennek megfelelő csökkenését) kellett volna tapasztalnunk a 2010-es évtizedben. Ennek következményei az egyéni fogyasztás és a magánberuházások egymáshoz viszonyított változásában is nyilván megmutatkoztak volna. A vonatkozó adatok azonban az IMS-mutatók által implikált folyamatoknak éppen az ellenkezőjét jelzik: 2010 és 2020 között folyó áron a *magánberuházás* 120%-kal, az egyéni fogyasztás pedig ennek a felével, 62%-kal nőtt. A beruházás és a fogyasztás közötti arány-változás hatását kiszűrve sem változik érdemben a kép: 2010. évi áron a magánberuházás 63, a fogyasztás 28%-kal emelkedett.

Az eddigieket összegezve: noha nem sikerült tisztázni, hogy a béreket illetően mit mutat a pénzügyminiszter ábráján szereplő oszlop és vonal, megállapíthattuk, hogy a nominális bértömeg emelkedését tekintve egymástól lényegesen eltérő folyamatokat jelez a KSH kétféle – az IMS-en, illetve az NSZ-en – alapuló bérstatisztikája. Az IMS által jelzett, a GDP-ét meghaladó bértömeg-növekedésnek (és az implikált bérhányad-emelkedésnek) azonban ellentmondanak a magánfogyasztás és a magánberuházás változására vonatkozó makrogazdasági adatok. Ha viszont az IMS szerinti bruttó bérdinamika nem illeszthető a makrogazdasági kép egészébe, akkor ez vélhetően érvényes a KSH *hivatalos nettó bérindexére* is, amely az IMS bruttó kereseti indexének a dolgozói adófizetésekkel való kiigazításán alapul.

A továbbiakban nem csupán e sejtésemet kívánom alátámasztani, hanem különböző feltevések alapján azt is igyekszem megbecsülni, hogy mennyivel nőttek a nemzetgazdasági nettó bérek 2010 és 2019 között Magyarországon. Ehhez azonban a fogalmakat és a statisztikai források tartalmát kell tisztázni.

2. Fogalmak, mutatók, források és nemzetközi összehasonlítások

A továbbiakban a fogalmak és az adatforrások ismertetése után bemutatom, hogy a 2010-es években országunkat a többi visegrádi országhoz viszonyítva mind a termelés és a termelékenység, mind pedig a különböző bérmutatók alakulását tekintve sajátos mintázat jellemezte. A nemzetközi összehasonlítás két hazai feszültségre hívja fel a figyelmet: egyrészt a termelékenység és a keresetstatisztika szerinti bérdinamika, másrészt ez utóbbi és a nemzeti számlák jelezte bérdinamika között a többi országban tapasztaltnál lényegesen nagyobb az eltérés.

Fogalmak és mutatók

Termelői (bruttó) versus fogyasztói (nettó) nominális bér. A munkabér a munkáltató szempontjából költséget, a dolgozó szempontjából jövedelmet jelent. A *bérköltségnek* a „szuperbruttó”, a bérjövedelemnek pedig a *nettó bér* az alkalmas mutatója. Az előbbi tartalmazza a bérekhez kapcsolódó, a munkáltató és a dolgozó által fizetett közterheket (adókat, járulékokat), az utóbbi pedig az, amit a dolgozó hazavisz. Az egy dolgozóra jutó nettó átlagbér értelmezése azonban nem triviális, ha a dolgozói adófizetéshez családnagyságtól (illetve egyéb ismérvektől, például kortól) függő adókedvezmények is kapcsolódnak.

A *bruttó bér* a bérköltség és a nettó bér között helyezkedik el: a dolgozói adófizetéssel növelt nettó bért jelenti. Közgazdasági szempontból nincs különösebb jelentősége, de ha nem nagyon változik a dolgozói adókulcs, a nettó bérdinamika reprezentánsának tekinthető. A *bruttó munkajövedelem* a bruttó béren felül a munkavégzéshez kapcsolódó (pl. étkezési, utazási stb.) munkáltatói juttatásokat is tartalmazza.

Reálbér. A *termelői reálbér* a *termelés árindexével* deflált nominális (szuper-) bruttó bérköltség, amely a munkatermelékenységgel összehasonlítva értelmezhető. A termelékenységétől elmaradó termelői reálbér-emelkedés a profithányad emelkedését, a fordított reláció viszont a profithányad csökkenését jelezheti. A *fogyasztói reálbér* a *fogyasztás árindexével* deflált nettó nominális bér, ami például a háztartások fogyasztási kiadásainak alakulásával vethető egybe. Az alternatív árindexek alkalmazásának jelentőségét jól érzékelteti, hogy a 2010 és 2019 közötti időszak egészében Magyarországon a fogyasztói árak emelkedése (21,7%) mintegy 11 százalékponttal maradt el a GDP deflátorétól (33%).

A *bruttó reálbér*, illetve a *bruttó reál-munkajövedelem* – mivel se nem valódi reál-bérköltség, se nem valódi reál-bérjövedelem – az elemzés céljától függően, a termelés és a fogyasztás árindexével egyaránt számszerűsíthető. A hazai viszonyokat tekintve, a termelés árindexével deflált bruttó reál-munkajövedelem és a szuperbruttó reálbérköltség változása közötti rés nagyjából azt jelzi, hogy a munkáltatói járulékcsoökkentés mennyivel mérsékelte a foglalkoztatás reálköltségeit a kifizetett bruttó reálbérekhez (munkajövedelemhez) viszonyítva. A fogyasztói, illetve termelési árindexszel deflált bruttó munkajövedelem változása közötti rés pedig hozzávetőleg azt mutatja, hogy a dolgozó mennyit nyert a kétféle árindex szétnyílásán. Az alábbi keretes írás az NSZ béradataival illusztrálja a kétféle rés alakulását a 2010 és 2019 közötti időszakban.

A termelői és a fogyasztói bruttó reálbér változása közötti rés összetevői

Az NSZ adatai szerint 2010 és 2019 között a GDP deflátorral számított szuperbruttó (termelői) reálbértömeg évi átlagban 2,4, a bruttó reál munkajövedelem-tömeg pedig 2,9%-kal, a reál-GDP-vel azonos ütemben nőtt. Azt persze nem tudjuk, hogy mennyivel nőtt volna a reál munkajövedelem járulékcsökkenés nélkül, de tény, hogy ez utóbbi a munkáltató szempontjából évi átlagban 0,5 százalékponttal mérsékelte a reálbérlétségek növekedését a kifizetett bruttó reálbéréhez viszonyítva. A dolgozók viszont biztosan nyertek azon, hogy az ő szempontjukból a bruttó munkajövedelem növekedése – amennyiben azt a nettó jövedelememelkedés reprezentánsának tekintjük, és a CPI-vel defláljuk – évi átlagban mintegy 4%-ot tett ki, ami 1,1 százalékponttal meghaladta a termelés árindexével deflált bruttó jövedelem növekedésének ütemét.

Ha tehát a 2010 és 2019 közötti időszak egészét tekintjük, a fogyasztás árindexével deflált (fogyasztói) bruttó reálbér és a termelés árindexével deflált szuperbruttó (termelői) reálbér közötti növekedési rés mintegy egyharmada tulajdonítható a járulékcsökkenésnek, a többi a kétféle árindex szétnyílásához köthető. A járulékcsökkenés azonban 2016-ban kezdődött (lásd a 2. ábrán a bruttó munkajövedelem és a bérlétségek közötti szétnyílást), és ha csak a 2016 és 2019 közötti időszakot nézzük, akkor az arányok jelentősen megváltoznak: az éves növekedési rés az időszak egészét jellemző 1,1-ről 3,7 százalékpontra tágult, amelynek 55, illetve 45%-ka tulajdonítható a járulékcsökkenésnek, illetve az inflációs mutatók közötti különbségnek.

Amint azonban [Simonovits András](#) és [Dedák István](#) rámutattak, a járulékcsökkenés fenntarthatósága (más adók emelése nélkül) erősen kétséges, arra pedig semmi ok nincs számítani, hogy a fogyasztói árindex folyamatosan elmarad a GDP-deflátor emelkedésétől.

A *termékegységre jutó nominális bérlétségek* (nominal unit labour cost, ULC: fajlagos bérlétségek) változása a *nominális bérlétségek/alkalmazott* és a *termelékenység* (a *reál* hozzáadott érték/foglalkoztatott) változásának a hányadosa. Belföldi elemzésekben – az árindexszel összehasonlítva – a bérlétségek inflációs nyomás meglétéről vagy annak hiányáról tájékozhatunk, nemzetközi összehasonlításban pedig – azonos valutában kifejezve – a más országokhoz viszonyított költségek versenyképesség egyik mutatójának tekintik.

A *termékegységre jutó reál bérlétségek* (real unit labour cost) alakulása logikusan, de sokakat meglepetésszerű módon, nem reál-, hanem nominális változásnak, nevezetesen a *bérlétségek* alakulásának a mutatója. A nominális ULC változását jelző arányszámnak a számlálóját (a nominális bérlétségek) a termelési árindexszel elosztva ugyanis a termelői reálbér kapjuk eredményül, amelynek a termelékenységéhez viszonyított változása a *bérlétségek* változását jelenti.

A *munkatermelékenység változását* az egy foglalkoztatottra jutó GDP volumenindexével mérem.

Adatforrások

A *bruttó bérlétségek* fogalma a nemzeti számlák (NSZ) *munkavállalói jövedelem* (MJ) kategóriájának (angolul: compensation of employees) feleltethető meg, amely – nemzetközileg egységesen – a munkáltató által fizetett járulékok, valamint az adókat is tartalmazó *bruttó bérek és keresetek* (BBK) összege, ezért a MJ a „szuperbruttó” bér mutatójának tekinthető. (A félreértéseket elkerülendő: az NSZ szerint „munkavállalói jövedelem” nem azonos a továbbiakban tárgyalt, a munkaügyi statisztika szerinti „bruttó munkajövedelemmel” – az elnevezések nem tőlem származnak).

Későbbi mondandóm szempontjából nagyon fontos, hogy az NSZ nem tartalmaz a nettó bérekre vonatkozó információt.

Magyarországon 2018-ig az úgynevezett intézményi munkaügyi adatgyűjtésen alapuló statisztika (IMS) volt a nettó bérekre vonatkozó forrás (ez 2019-ben módosult, ami azt jelenti, hogy ettől az évtől az

adatok nem feltétlenül hasonlíthatók össze a korábbiakkal). Hangsúlyozni kell, hogy amíg az NSZ-ben szereplő MJ és BBK – a statisztikusok szándéka szerint – a gazdaság egészét (az illegális, a nem hivatalos, továbbá az „adókimélő” tevékenységeket is) lefedik, addig a hazai nettó bérek forrása (az IMS) a négy főnél több dolgozót alkalmazó gazdasági egységeknél teljes munkaidőben foglalkoztatottakat – az NSZ szerinti alkalmazotti létszám mintegy kétharmadát – fedi le.

A munkaügyi statisztika is tartalmaz a *bruttó munkajövedelemre* (BMUJ) vonatkozó, az NSZ bruttó bérek és keresetek (BBK) mutatójával *fogalmilag* azonos tartalmú adatokat, aminek szempontunkból abban áll a jelentősége, hogy a kétféle statisztika között a bruttó munkajövedelem fogalma képezi a hidat. Ennek szerepére később térek vissza, amikor igyekszem megbecsülni, hogy nemzetgazdasági szinten mekkora lehetett a hazai nettó béremelkedés.

A következő szakaszban ismertetendő nemzetközi összehasonlítás során a *bruttó és nettó keresetet* illetően az Eurostat „Annual net earnings” című adatbázisára támaszkodom, amely – a családnagyság és az átlagkeresethez mért arány szerint kategorizált – országok között egybevethető adatokat tartalmaz. A rendelkezésre álló mutatók közül az átlagbér 100%-ának megfelelő keresettel rendelkező, egyedül álló személy bruttó, illetve nettó keresetével közelítem a családi adókedvezmények nélkül számított átlagos bért. Ez fogalmilag konzisztens a KSH nettó kereseti mutatójával, és a kétféle statisztika szerinti bruttó és nettó bér szintje, illetve dinamikája Magyarország esetében közel áll egymáshoz.

A KSH munkaügyi statisztikája tartalmaz *alkalmazotti létszám* adatokat, az NSZ megfelelő mutatóját viszont az az Eurostatból veszem át (employees, domestic concept).

Nemzetközi összehasonlítás: változások 2010 és 2019 között

A hazai bérstatisztikák körüli furcsaságokat először nemzetközi összehasonlításokra támaszkodva igyekszem érzékeltetni: a visegrádi országokkal egybevetve tekintem át a hazai munkatermelékenység, valamint a bérek különböző mutatóinak *változását*. A nominális és reálszintek összehasonlítását kihagyom (erről lásd a már hivatkozott [hozzájárulásomat](#) a Munkaerőpiaci Tükörhöz), mivel a dinamikákban mutatkoznak a lényeges eltérések.

A következő táblázatban egy évre jutó logaritmusos különbségeket, vagyis megközelítően átlagos növekedési ütemeket vetek egybe, a 2010 és 2019 közötti időszakot két részperiódusra bontva. Azért tekintem 2015-öt szakaszhatárnak, mert ettől az évtől kezdett emelkedni Magyarországon a munkavállalói jövedelem (MJ) reálértéke.

1. táblázat: A termelékenység összetevőinek és a bérekre vonatkozó mutatószámok alakulása a visegrádi országokban 2010 és 2019 között és két részperiódusban.
(Logaritmusos különbségekből számított évi átlagos növekedési ütemek)

	2019/2010	2015/2010	2019/2015	2019/2010	2015/2010	2019/2015	2019/2010	2015/2010	2019/2015
	I			II			III		
	Reál GDP (1)			Foglalkoztatottak (2)			Reál GDP/fog. (3=1-2)		
Csehország	2,5	1,7	3,4	0,8	0,5	1,2	1,7	1,2	2,2
Magyarország	2,9	2,1	4,0	2,0	1,8	2,2	1,0	0,3	1,8
Lengyelország	3,6	2,9	4,4	0,7	0,8	0,6	2,9	2,1	3,8
Szlovákia	2,6	2,5	2,8	1,3	0,9	1,9	1,3	1,7	0,9
	Reál MJ tömeg* (4)			Alkalmazottak (5)			Reál MJ/alk.* (6=4-5)		
Csehország	3,1	0,8	6,0	0,8	0,0	1,8	2,3	0,8	4,2
Magyarország	2,2	0,6	4,2	1,8	1,4	2,4	0,4	-0,8	1,8
Lengyelország	3,7	1,7	6,1	0,8	0,3	1,4	2,9	1,4	4,7
Szlovákia	4,1	2,5	6,1	1,5	0,6	2,5	2,7	1,9	3,6
	Reál BBK tömeg I.* (7)			GDP defl./HICP (10)			Reál BBK/alk. I.* (8=7-5)		
Csehország	3,4	1,6	5,6	0,0	-0,3	0,3	2,6	1,6	3,8
Magyarország	2,9	0,9	5,3	0,9	0,6	1,4	1,0	-0,5	2,9
Lengyelország	3,9	2,3	6,0	0,2	0,0	0,5	3,2	2,1	4,6
Szlovákia	4,2	3,1	5,5	-0,7	-1,1	-0,2	2,7	2,5	3,0
	Reál BBK tömeg II.** (9=7+10)			Bruttó bér euróban (13)			Reál BBK/alk. II.** (11=8+10)		
Csehország	3,4	1,3	5,9	3,8	0,7	7,7	2,6	1,4	4,1
Magyarország	3,8	1,5	6,7	4,9	2,3	8,0	2,0	0,1	4,3
Lengyelország	4,1	2,3	6,4	4,6	3,8	5,6	3,3	2,0	5,0
Szlovákia	3,4	2,0	5,3	3,5	2,7	4,5	2,0	1,3	2,8
	BBK/alk. euróban (12)			Nettó reálbér (14)					
Csehország	4,1	1,4	7,5	1,9	0,4	3,8	1,9	0,4	3,8
Magyarország	2,4	-0,1	5,4	4,2	1,5	7,6	4,2	1,5	7,6
Lengyelország	3,9	2,6	5,5	4,0	3,1	5,2	4,0	3,1	5,2
Szlovákia	3,6	3,1	4,3	1,5	0,6	2,7	1,5	0,6	2,7

Jelölések és magyarázat: MJ: munkavállalói jövedelem; BBK bruttó bérek és keresetek (=MJ mínusz munkáltatói járulék). Reálváltozások: * : GDP-deflátorral deflálva; **: CPI-vel (fogyasztói árindexszel) deflálva.

A foglalkoztatottak és alkalmazottak létszáma a „hazai” koncepció alapján: nem tartalmazza a külföldön dolgozó rezidenseket, de tartalmazza a belföldön dolgozó külföldieket. A növekedési mutatók additívak (egy évre jutó logaritmusos különbségek), de a kerekítések miatt nem pontosan adják ki az összegeket, illetve különbségeket.

Forrás: az (1)-(12) tétel forrása: Eurostat: Annual national accounts alapján saját számítás; a (13) és (14) tétel forrása: Eurostat: Annual net earnings alapján saját számítás.

A táblázat elsősorban azok számára lehet érdekes, akik összefüggő képet kívánnak kapni azokról a jellegzetességekről, amelyek a 2010-es évek hazai termelékenységi- és bérfolyamatait megkülönböztetik a másik három visegrádi országtól. Bár az utóbbi országok között sem elhanyagolhatóak a különbségek, a magyarországi fejlemények együttesen sajátos mintát alkotnak. A táblázat mondandójának a lényegét a függőleges III. blokk (az utolsó három oszlop) tartalmazza, amely a fajlagos reálváltozásokat veti egybe, de az I. és II. függőleges blokkban is szerepelnek hasznos kiegészítő információk (a mutatók diszkussziójában a táblázat egyes tételeinek számozására hivatkozom.)

A másik három országhoz viszonyított fajlagos reálváltozásokat tekintve a következőket kell kiemelni:

1. A hazai *termelékenység* emelkedése (3) leszakadt a többi országtól, különösen az első időszakban, amelyet gyakorlatilag stagnálás jellemezett. A GDP növekedésében (1) azonban nem mutatkozott érdemi lemaradás (Csehországhoz és Szlovákiához viszonyítva szó sincs lemaradásról), így az egy dolgozóra jutó gyenge teljesítmény egyértelműen a foglalkoztatottak számának (2) a többi országtól jóval meghaladó növekedéséhez (a kevésbé termelékeny munkaerő bevonásához) köthető.

2. A GDP árindexével deflált egy alkalmazottra jutó *munkavállalói reáljövedelem* (6), vagyis a szuperbruttó termelői reálbérköltség emelkedésében a termelékenységnél is nagyobbak bizonyultak a hazai lemaradás, főleg az első időszakban. Ez tükröződik a hazai bérhányad már említett csökkenésében (a vizsgált időszakban Lengyelországban stagnált, a másik két országban kissé emelkedett a bérhányad).

3. Némileg módosul a kép, ha a munkáltatói járulékot nem tartalmazó „*bruttó bérek és keresetek*” (BBK) egy alkalmazottra jutó alakulását hasonlítjuk össze. Amint szó volt róla, ez a tétel köti össze a szuperbruttó bérköltséget a nettó bérjövedelemmel, ezért reálértékének meghatározásához a termelés és a fogyasztás árindexe egyaránt használható, de a kétféleképpen deflált bruttó reálbérnek különbözik a tartalma.

4. A „termelői” (8) és a „fogyasztói” (11) *bruttó reálbér* megkülönböztetésének természetesen csak akkor van jelentősége, ha a termelés és a fogyasztás átváltozása számottevően különbözik egymástól. Amint említettem, Magyarországon a GDP deflátor jóval nagyobb áremelkedést jelzett, mint a fogyasztói árindex (CPI), és ez kifejezetten hazai sajátosság (10). Szlovákiában éppen fordítottak voltak a relációk (a GDP-deflátor elmaradt a CPI-től), a másik két országban pedig nem volt érdemi eltérés.

5. Magyarországon a *termelői bruttó reálbér* (8) az összehasonlított országokkal egybevetve jobban emelkedett, mint a *termelői reálbérköltség* (6), ami alapvetően a munkáltatói járulék hazai csökkentéséhez köthető. A fogyasztás árindexével deflált *fogyasztói bruttó reálbér* (11) az árindexek közötti olló kinyílása miatt pedig relatíve ennél is nagyobb mértékben nőtt. Az így értelmezett reálbér emelkedése – a többi országhoz hasonlóan – meghaladta a termelékenységet, különösen a második időszakban.

Az eddigiekben a nemzeti számlák (NSZ) adataira támaszkodtam, a következőkben viszont az Eurostat bérszisztematikájára hivatkozom (ezen belül az átlagbér 100%-ának megfelelő keresettel rendelkező, egyedül álló személy bruttó, illetve nettó keresetéről közölt adatokra, amelyek Magyarországot illetően mind szintjükben, mind pedig dinamikájukban közel állnak a KSH munkaügyi statisztikájában szereplő bruttó, illetve nettó átlagkereseti mutatókhoz). Ezek az adatok *országok közötti, nem pedig országokon belüli* (az NSZ-ből származó bérmutatókkal történő) összehasonlításra szolgálnak, de nem kerülhet meg a kétféle forrásból származó adatok között mutatkozó rések országok közötti egybevetése.

6. A négy ország közül Magyarországon nőtt a legjelentősebben (a [HIPC](#)-el számított) nettó reálbér (14), ami a *második periódusban* elkönyvelt 7,6%-os, a többi országtól messze meghaladó éves növekedésnek tudható be. Ez azonban kirívó mértékben, 3,3 százalékponttal múlta felül a *nemzeti*

számlák szerinti „dolgozó” bruttó reálbér-emelkedés (11) éves mértékét, hiszen a másik három országban mindössze mínusz 0,3 és plusz 0,2 százalékpont között szóródik a különbség. (Az időszak egészét tekintve Magyarországon plusz 2,2 százalékpont volt, a többi országban mínusz 0,7 és a plusz 0,7 százalékpont között szóródott a növekedési ütemek közötti eltérés). Más oldalról, de ugyanezt az anomáliát világítja meg a bérstatisztika (13), illetve az NSZ (12) szerint euróban mért bruttó béralakulás közötti éves növekedési rés. A vizsgált időszak egészében évi átlagban Magyarországon az eltérés 2,5 százalékpont volt a bérstatisztika javára, miközben ez a különbség a többi országot tekintve mínusz 0,3 és plusz 0,7 százalékpont között alakult. Amint később (a 7. ábrán) bemutatom majd, e két mutató között tapasztalt kirívó hazai növekedési ütemkülönbséget a szélesebb európai összképbe sem lehet beilleszteni.

A fentieket összegezve: Magyarországon viszonylag jelentősen csökkent a munkáltatói járulék, továbbá szokatlanul szélesre nyílt a GDP-deflátor és a CPI közötti olló, de ezek a fejlemények semmiféle magyarázattal sem szolgálnak arra, hogy a többi országgal összehasonlítva nálunk miért nőtt messze nagyobb mértékben az Eurostat bérstatisztikája szerinti bruttó és nettó bér a nemzeti számlák megfelelő munkajövedelmi mutatóinál.

A további elemzésnek tehát az a kiindulópontja, hogy amíg a többi országban az Eurostat bérstatisztikája többé-kevésbé reprezentálja a NSZ szerinti makrogazdasági bérfolyamatokat, Magyarországon nem ez a helyzet. A következőkben a hazai munkaügyi (IMS) adatokra támaszkodva igyekszem megbecsülni, hogy nemzetgazdasági szinten mennyivel nőhettek a nettó bérek, és egyben állást foglalni abban, hogy a kétféle adatforrás közül melyiknek a jelzési hihetőbbek.

Tudom, hogy írásom nehéz olvasmány, de maga téma is nehéz, ezért türelmet kérek az olvasótól. Nem könnyű igazolni, hogy kétféle, hivatalos forrásból származó bérintex párhuzamos valóságokat jelenít meg.

3. Mennyivel nőhettek nemzetgazdasági szinten a nettó bérek?

Adatok, arányok, becslések

Amennyiben extrém eltérés mutatkozik a bérstatisztika (az IMS) és a nemzeti számlák bruttó munkajövedelmi adatainak dinamikája között, akkor nagyon nehéz elképzelni, hogy ne legyen hasonló irányú jelentős eltérés a bérstatisztika szerinti, valamint egy – egyelőre nem létező – nemzetgazdasági szintű (az NSZ bruttó munkajövedelmével konzisztens) nettó bérmutató változása között. A KSH azonban dokumentálhatóan eltekint ettől a problémától, amikor a STADAT „21. Nemzeti számlák, GDP” témakörben közölt táblái között „Reáljövedelem – reálbérindex” megnevezéssel a nettó átlagkeresetek változásáról ugyanazokat a számokat teszi közzé, amelyek „A teljes munkaidőben alkalmazásban állók kedvezmények nélküli nettó átlagkeresete” címen a munkaügyi statisztikában szerepelnek. A nemzetgazdasági szintű nettó bérintex nyilván nem lehet azonos azzal, ami a teljes munkaidőben, négy főnél több alkalmazottat foglalkoztató gazdasági egységekre vonatkozik (2018-ig ez utóbbiakat tartalmazza az IMS). Különösen akkor nem, ha az utóbbi körben a bruttó bérek megközelítőleg kétszer olyan gyorsan nőttek, mint az NSZ szerinti bruttó munkajövedelmek. Mivel az NSZ nem tartalmaz adatokat a nettó bérekről, magam becsültem meg, hogy nemzetgazdasági szinten mennyivel emelkedhettek a nettó bérek a 2010-es években (2. táblázat).

Az NSZ-ből, illetve az IMS-ből származó alapadatokat a 2. táblázat 1.-3b., illetve 4.-6. sora, a nemzetgazdasági nettó bérré vonatkozó becsléseimet a 7-10. sor tartalmazza, a 11.-15. sorban pedig az adatok értelmezését segítő háttér-információk szerepelnek. Ezek a következők: az IMS-körre általam becsült szuperbruttó bérköltség (11. sor), a termékegységre jutó nominális, illetve reál bérköltség (a bérhányad) változása (12.-13. sor) és az infláció kétféle mutatója (14.-15. sor). Hogy a szintekről is képet kapjunk, az első függőleges blokkban (1.-3. oszlop) a 2010., 2015., és 2019. évi fajlagos (egy foglalkoztatottra, illetve alkalmazottra jutó) nominális értékek láthatók, a másodikban (4.-6. oszlop) a

nominális változások, a harmadikban pedig (7.-8 oszlop) a reálváltozások szerepelnek. A reálváltozások meghatározásához a mutató tartalmától függő deflátort használtam: a termelékenységnél és a szuperbruttó bérnél a GDP deflátort (1. és 2. sor), valamennyi más tételnél a fogyasztó árindexet, a nemzetgazdasági bruttó bér (BBK) esetében pedig mindkettőt (3. és 3b. sor).

2. táblázat: A GDP/foglalkoztatott és az egy alkalmazottra jutó bér alternatív mutatóinak, valamint a nettó bér becsült szintje (forintban) és nominális, illetve reálváltozásuk 2010 és 2019 között, illetve két részperiódusban (százalékban)

		2010	2015	2019	2019/ 2010	2015/ 2010	2019/ 2015	2019/ 2010	2015/ 2010	2019/ 2015
		Millió forint/fő/év			Nominális változás (százalék)			Reálváltozás (százalék)		
1	GDP/ foglalkoztatott*	6,95	8,10	10,08	45,2	16,6	24,5	9,1	1,5	7,5
2	MJ/alk. (NSZ)*	3,29	3,63	4,52	37,5	10,5	24,5	3,4	-3,9	7,5
3	BBK/alk. (NSZ)*	2,67	2,91	3,85	43,9	8,9	32,1	8,1	-5,2	14,1
3b	BBK/alk. (NSZ)**							18,2	-2,2	20,9
4	Bruttó bér/alk. (IMS)**	2,43	2,98	4,41	81,6	22,4	48,4	49,2	9,9	35,8
5	Bruttó munkajöv./alk. (IMS)**	2,59	3,14	4,60	77,5	21,0	46,7	45,8	8,6	34,2
6	Nettó bér/alk. (IMS)**	1,59	1,95	2,94	84,5	22,5	50,6	51,5	9,9	37,9
7=3x (6/5)	Implikált nettó bér/alk. I.**	1,64	1,81	2,45	49,5	10,2	35,7	22,9	-1,1	24,2
8=3x (6/4)	Implikált nettó bér/alk. II.**	1,75	1,91	2,56	46,1	9,0	34,1	20,1	-2,2	22,7
9=8x (5/4)	Implikált nettó bér/alk. III.**	1,87	2,01	2,67	42,8	7,7	32,6	17,3	-3,3	21,3
10	Implikált nettó bér/alk. IV. (EU Tax Trends alapján)**	2,00	2,12	2,78	39,2	6,1	31,2	14,3	-4,8	20,1
EMLÉKEZTETŐ TÉTELEK										
11=5x (2/3)	Becsült IMS szuper- bruttó bérköltség*	3,19	3,91	5,41	69,6	22,8	39,2	27,5	6,8	19,4
12	ULC (NSZ)*				26,0	8,9	15,7	-4,3	-4,3	0
13	Becsült ULC (IMS)*				55,5	21,0	28,5	27,7	8,6	17,6
14	GDP deflátor				33,0	14,9	15,8			
15	Fogy. árindex				21,7	11,4	9,3			

Jelölések: MJ: munkavállalói jövedelem; BBK bruttó bérek és keresetek (MJ mínusz munkáltatói járulék); NSZ: nemzeti számlák; IMS: intézményi munkaügyi statisztika; ULC (NSZ): a MJ nominális növekedésének a reál GDP/foglalkoztatott növekedéséhez viszonyított aránya; becsült ULC (IMS): az IMS szerinti nominális munkajövedelem x BBK/MJ növekedésének a reál GDP/foglalkoztatott növekedéséhez viszonyított aránya. Az ULC reálváltozása = a bérhányad változása.

*, illetve **: a reálváltozás méréséhez használt deflátor a GDP deflátor, illetve a fogyasztói árindex.

Forrás: KSH és European Commission: Taxation trends in the EU alapján saját számítások.

Amint a fogalmak és az adatforrások ismertetésekor már szó volt róla, a nemzeti számlák, valamint munkaügyi statisztika béradatai között a – béren felüli juttatásokat is tartalmazó – „bruttó munkajövedelem” kategóriája képezi a koncepcionális hidat, mivel e munkaügyi statisztikában használt fogalom (5. sor) tartalmilag megfelel a NSZ „bruttó bérek és keresetek” (BBK, 3. sor) kategóriájának.

A táblázat 3. és 5. sorainak összehasonlításából azonban látható, hogy a tartalmi megfelelés *időben előrehaladva egyre kevésbé jelent számszerű egyezést*. Amíg 2010-ben a BBK (éves szinten, egy alkalmazottra vetítve) 2,7 millió forint volt, és alig haladta meg az IMS megfelelő mutatójának szintjét, a relációk 2019-re megfordultak: az IMS szerinti bruttó bér (4,6 millió forint) volt 20%-kal magasabb az

NSZ szerinti bruttó bérek és keresetek szintjénél.² A táblázat negyedik oszlopában az is látható, hogy a vizsgált időszak egészében az IMS szerinti nominális munkajövedelem/alkalmazott közel 80%-kal, az NSZ megfelelő mutatójának csaknem a kétszeresével nőtt (a CPI-vel számított reálnövekedés 45 vs. 18% – lásd a 7. oszlop 3b. és 5. sorát).

A nemzetgazdasági nettó béralakulásra vonatkozó becsléseim (7.-10 sor) ismertetése előtt azonban igazolnom kell, hogy ezekre a becslésekre valóban szükség van. Ezt már csak azért sem kerülhetem meg, mert Nobilis Benedek, már hivatkozott [írásában](#) – a munkát terhelő adóbevételek és az IMS szerinti bérdinamika közötti összhangot kiemelve –, arra a megállapításra jutott, hogy az IMS jelezte béremelkedés mértéke makrogazdasági szinten is érvényes. Ha ez a megállapítás helytálló lenne, nem lenne szükség nemzetgazdasági szintű nettó bérmutatóra, hiszen az IMS nettó bérintéke ezt az igényt tökéletesen kielégítené.

Elemzésem sokféle szempontra és összefüggésre kiterjed, de a vizsgált témák körén kívül esik a munkához kapcsolódó adóbevételek és az alternatív bérmutatók dinamikája közötti összefüggés kérdése, de írásom végén erre még visszatérek. A következőkben arra hívom fel a figyelmet, hogy amennyiben a nominális és reál-GDP (s így a GDP-deflátor), valamint a fogyasztói árindex (a CPI) mutatóit megközelítően hitelesnek tartjuk, nem gondolhatjuk, hogy az IMS bérmutatói a nemzetgazdasági bérdinamikát tükrözik.

Az infláció, a fajlagos bérköltség és a bérhányad mutatóinak alakulása nemzetközi összehasonlításban

A 2. táblázat alsó részében szereplő *Emlékeztető tételek* voltaképpen ellenőrző tételek, amelyek hozzájárulhatnak annak tisztázásához, hogy az IMS, vagy az NSZ szerinti bérdinamika tekinthető-e valószerűbbnek. A „hihetőségi teszt” pedig abban áll, hogy megnézzük: az infláció kétféle jelzőszáma, a GDP-deflátor és a CPI alakulása vajon az NSZ, vagy az IMS szerinti (szuperbruttó) bérköltség alapján számított termékegységre jutó nominális bérköltség (nominal unit labor cost, ULC) változásával van-e összhangban. (A kifejtés egyszerűsítése végett, a továbbiakban a „szuperbruttó bérköltséget” egyszerűen *bruttó bérköltségnek* nevezem, amely az NSZ munkavállalói jövedelem (MJ) kategóriájának felel meg.)

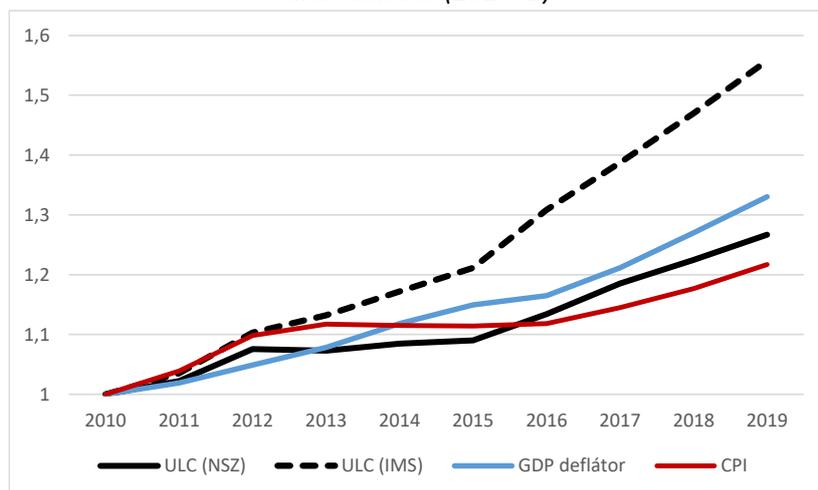
Amint szó volt róla, az ULC változása a nominális bérköltség/alkalmazott és a termelékenység dinamikájának arányát mutatja; az árindexet meghaladó növekedése a fajlagos profitra, közvetve pedig az árakra gyakorolt bérköltség-oldali nyomást, a fordított reláció pedig ennek hiányát jelzi. Az ULC változása a nominális bértömeg és a reál GDP-tömeg változása arányaként is kiszámítható, de a vizsgált időszak egészét tekintve, minimális volt a kétféle módon számított mutató közötti eltérés. Ez azért megnyugtató, mert azt jelzi, hogy az ULC alakulását alig befolyásolja az a körülmény, hogy az alkalmazottak és a foglalkoztatottak létszámára vonatkozó (az NSZ esetében nyilván becsült) adatokat figyelembe vesszük, vagy figyelmen kívül hagyjuk.

A 2. táblázat 12., illetve 13. sorában szerepel az NSZ, illetve az IMS alapján becsült ULC-változás, valamint a GDP-deflátor (14. sor) és a CPI (15. sor). A CPI-vel való összehasonlítás azért fontos, mert amíg a GDP-deflátor és az NSZ szerinti ULC között lehetséges valamilyen endogenitás (az ellenőrzésként használt árindex azonos azzal, amellyel a termelést defláljuk a termelékenység méréséhez), ez a CPI esetében ez probléma nem merül fel. A 11. sorban feltüntettem az IMS-körre becsült bruttó bérköltség szintjét, változását és annak számítási módját. (Az IMS szerinti bruttó munkajövedelmet az NSZ szerinti MJ/BBK aránnyal szoroztam fel; ez a mutató közvetlenül a táblázat 3. sorában szereplő MJ-vel hasonlítható össze.)

² 2010-ben, illetve 2019-ben az IMS szerinti bruttó munkajövedelem-tömeg az NSZ szerinti BBK-tömeg 65%-ának, illetve közel 80%-ának felelt meg, az alkalmazotti létszámok közötti arány viszont mindkét évben 65,5% volt; ez az arány a közbülső években is meglehetősen stabilitást mutatott.

A kétféle statisztikai forrás szerinti ULC és a kétféle inflációs mutató egybevetése alapján – az időszak egészét tekintve (4. oszlop) – megállapítható, hogy amíg az NSZ-ből számított ULC változása (26%) nagyjából összhangban van GDP-deflátor, illetve a CPI emelkedésével (33. illetve 22%), addig az IMS-adatokkal konzisztens, mintegy 55%-os ULC-növekedés sehogyan sem egyeztethető össze az inflációs mutatókkal. Ezt szemlélteti a 3. ábra.

3. ábra: A nemzeti számlák (NSZ) és a munkaügyi statisztika (IMS) alapján számított fajlagos bérköltség- (ULC-) emelkedés, valamint a GDP deflátor és a fogyasztói árindex (CPI) által jelzett áremelkedés (2010=1)

Forrás: KSH alapján saját számítás

2013-tól folyamatosan távol az olló a szaggatott vonallal jelölt IMS szerinti ULC, valamint az infláció (kék, illetve vörös vonallal jelölt) mutatói között, ami csak a profitnak a bérköltségtől jóval elmaradó növekedése (illetve csökkenése) esetén lett volna lehetséges. Csakhogy a vizsgált időszakban a profit a bérköltségnél gyorsabban nőtt, amit egyebek mellett az is jelez, hogy a NSZ szerinti ULC (fekete vonal) emelkedése 2013-tól elmarad a GDP-deflátorétól. (Az pedig, hogy a fogyasztói árak növekedése mindkét mutatóétól elmarad, főleg az importárak mérsékelt emelkedéséhez köthető.) Az ábra fő tanulsága az, hogy amennyiben többé kevésbé bízunk az infláció mutatóiban, nem hihetjük el az IMS által implikált ULC-emelkedést, és megfordítva: ha hiszünk az IMS béradataiban, még hozzávetőlegesen sem bízhatunk az inflációs mutatókban.

Fontos hangsúlyozni, hogy a szaggatott fekete vonal *nem azt mutatja*, hogy a fajlagos bérköltség hogyan alakult a gazdaságnak az IMS-statisztika által lefedett (az alkalmazottak mintegy kétharmadát átfogó) körében – erről ugyanis nincs információ. Nemcsak lehetséges, hanem csaknem biztosra vehető, hogy ebben a körben a termelékenység a nemzetgazdasági átlagnál gyorsabban nőtt, ezért az ismeretlen „valódi” IMS-ULC aligha emelkedett olyan meredeken, ahogyan azt a 4. ábrán láthatjuk. Csakhogy itt bennünket egyáltalán nem az érdekel, hogy milyen termelékenységi, illetve ULC fejlemények jellemezték az IMS-kört (ezt mikro-adatok alapján mindenképpen érdemes tanulmányozni), hanem az, hogy az IMS-körre vonatkozó bér adatok megközelítően reprezentálhatják-e a makrogazdasági bér folyamatokat. Erre a kérdésre pedig meglehetősen sarkos választ ad a 4. ábra: *ha* az IMS szerinti béremelkedés az NSZ termelékenységi mutatójával kombinálódott *volna*, akkor a nemzetgazdasági ULC az inflációhoz viszonyítva teljesen abszurd módon alakult *volna* – ezért az IMS bérmutatója megközelítően sem reprezentálja a nemzetgazdasági béralakulást.

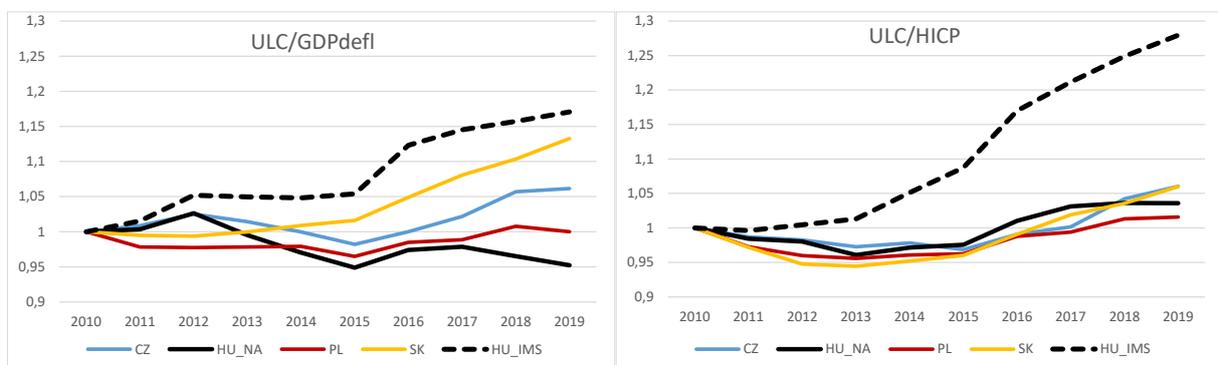
Ezt a megállapítást nemzetközi összehasonlítással támasztja alá az 5. ábra, amely az árindexszel deflált nominális ULC (az úgynevezett reál-ULC) – közismertebb nevén *a bérhányad* – alakulását mutatja a négy visegrádi országban. (A hazai értékek a 2. táblázat 12. és 13. sorának utolsó három oszlopában szerepelnek.) Az ábra bal oldalán 2010. évi bázison a szokásosan értelmezett makrogazdasági

bérhányad változása látható, ahol a nevező a GDP-deflátor. (A megszokott értelmezéshez képest mindössze annyi a különbség, hogy a piaci áron, nem pedig a tényezőkölségen mért GDP-hez viszonyított arányszámok szerepelnek az ábrán.) A jobb oldalon pedig annak a mutatónak a változása látható, amit a témáról szóló [cikkünkben](#) szerzőtársaimmal „korrigált bérhányadnak” nevezünk: ez a fogyasztás, nem pedig a termelés árindexével deflált nominális ULC-t jelenti. Országok közötti összehasonlításban az a körülmény indokolja ezt a korrekciót, hogy a fogyasztásnak a termeléshez viszonyított árszintje a gazdasági fejlettség növekvő függvénye, és az ebből eredő árarány-különbségek hatását (a termelői és a fogyasztói reálbér közötti eltérést kifejezendő) ki kell szűrni az eltérő fejlettségű országok bérhányadainak egybevetéséhez – sok egyéb mellett azért is, mert e korrekció nélkül a bérhányad alakulása még csak megközelítően sem tekinthető egyfajta dolgozói jóléti mutatónak.

Hasonló logika indokolja a 4. ábra jobb oldalán látható, fogyasztói árindexszel korrigált mutatószámokat: ha egy országban változik a fogyasztásnak a termeléshez viszonyított árszintje, akkor ugyanannak a nominális munkavállalói jövedelemnek másképpen változik a reálértéke a munkáltató, illetve a munkavállaló nézőpontjából. A munkáltató szempontját a nominális ULC-nek a GDP-deflátorral (bal oldal), a dolgozót a fogyasztói árindexszel (jobb oldal) való deflálása fejezheti ki.

A 4. ábrán Magyarországra nézve az NSZ (telt fekete vonal) és az IMS (szaggatott vonal) szerinti mutatókat egyaránt feltüntettem. A többi ország esetében ilyen megkülönböztetésre nincs szükség, mivel náluk – a hazaiával összehasonlítva – elhanyagolható az NSZ és az EU „Earnings”- statisztikája által jelzett dinamika közötti eltérés (lásd az 1. táblázatot), ezért esetükben csak az NSZ szerinti mutatók szerepelnek az ábrán.

4. ábra: A GDP-deflátorral (bal oldal), illetve a fogyasztói árindexszel (jobb oldal) deflált nominális ULC (a bérhányad) változása a négy visegrádi országban (2010=1)

Jelölések: HU_NA, illetve HU_IMS: a számlálóban Magyarországra nézve az NSZ, illetve az IMS alapján számított ULC.

Forrás: Eurostat és KSH alapján saját számítás

Az ábra bal oldalán feltűnő, hogy a kétféle hazai bérhányad-mutató két szélső irányban lóg ki a képből: az IMS szerinti felfelé, az NSZ szerinti pedig lefelé. Az utóbbiról (fekete vonal) szól a hazai bérhányadnak a többi országhoz viszonyított (részben a munkáltatói járulékcsoökkentés okozta) lemaradása körüli diskurzus, de nem ismerem olyan koherens narratívát, amelybe bele lehetne illeszteni az IMS szerinti (szaggatott vonallal jelzett) kimagasló – Szlovákiáét is meghaladó – bérhányad-növekedést. Amíg Szlovákiát tekintve a mutató jelentős emelkedése konzisztens azzal, hogy a GDP-arányos munkavállalói jövedelem 2010 és 2019 között (kirívóan alacsony szintről) 6,5 százalékponttal emelkedett, az IMS szerinti hazai mutatónak az ábrán látható jelentős növekedésére nem létezik makrogazdasági magyarázat.

Az ábra jobb oldali grafikonján látható kontraszt az eddigieknél is látványosabban szemlélteti, hogy az IMS szerinti bérdinamika (lásd a szaggatott vonal kilövését) nem reprezentálhatja a nemzetgazdaság

bérfolyamatait. A korrigált bérhányadnak az NSZ szerinti mutatója (fekete vonal) szépen belesimul a regionális irányzatba, jelezve, hogy Magyarországon a dolgozó nézőpontjából releváns bérhányad (a fogyasztói árindexszel deflált nominális ULC) a többi országhoz hasonlóan alakult. Az viszont, hogy az IMS-sel kompatibilis korrigált nemzetgazdasági bérhányad ennek a sokszorosával nőtt volna, az erősen valószínűleg történések kategóriájába sorolható.

Nemzetgazdasági nettó bér: feltevések és becslések

A fentiekben bemutatott összehasonlítások számomra nem csak azt erősítik meg, hogy az IMS-adatok nem reprezentálhatják a makroszintű béralakulást, hanem azt is, hogy az NSZ szerinti szuperbruttó bérköltség (a munkavállalói jövedelem, MJ) nagyjából jól van mérve (ezt a 3. ábra és a 4. ábra bal oldali grafikonja egyaránt alátámasztja). Eddig nem volt szó a nemzetgazdasági szuperbruttó bérköltség és a (munkáltatói járulék nélküli) bruttó munkajövedelem arányának (MJ/BBK) hitelességéről, de nem látok okot arra, hogy ezt megkérdőjelezzem – annál is kevésbé, mert ez az arány az EU által a munkáltatói hozzájárulásról közölt (nyilván hazai forrásokon alapuló) adatokkal ([Taxation trends in the European Union](#)) összhangban van.

Így a nettó nemzetgazdasági – adókedvezmények nélküli – átlagbér becslésének kiindulópontja az NSZ bruttó munkajövedelem-mutatója (BBK). Azt nézem meg, hogy ezt a mutatót az IMS-ből származó egyes indikátorok arányával korrigálva, hogyan alakulhatott a nemzetgazdasági nettó bér.

A korrekciós tényezőre vonatkozóan három technikai feltevésel élek. Az IMS szerinti

- (1) nettó bér/bruttó munkajövedelem,
- (2) nettó/bruttó bér,
- (3) a (2), kiigazítva a bruttó munkajövedelem/bruttó bér aránnyal

jelentheti az NSZ szerinti bruttó munkajövedelem (BBK) alkalmas szorzóját a nemzetgazdasági nettó bér becsléséhez.

Az (1) feltevés a legegyszerűbben vetíti ki az IMS-arányokat makroszintre. A (2) feltevés figyelembe veszi, hogy az IMS szerinti nettó bér az adókulcs révén közvetlenül a bruttó bérhez kapcsolódik. A (3) pedig azt feltételezi, hogy makroszinten is érvényes az IMS szerinti bruttó munkajövedelem/bruttó bér arány. A háromféle feltevésnek a táblázat 7., 8., és 9. sorában szereplő becslések felelnek meg. A 10. sorban az imént hivatkozott [Taxation trends in the European Union](#) című kiadvány adatbázisán alapuló becslés szerepel. Itt a NSZ BBK-tömeg mutatójából levontam a munkát terhelő adótömegnek a dolgozókra jutó részét (taxes on labour paid by employees), és ezt osztottam el az NSZ alkalmazotti létszámmal – így adódnak a 10. sorban látható számok.

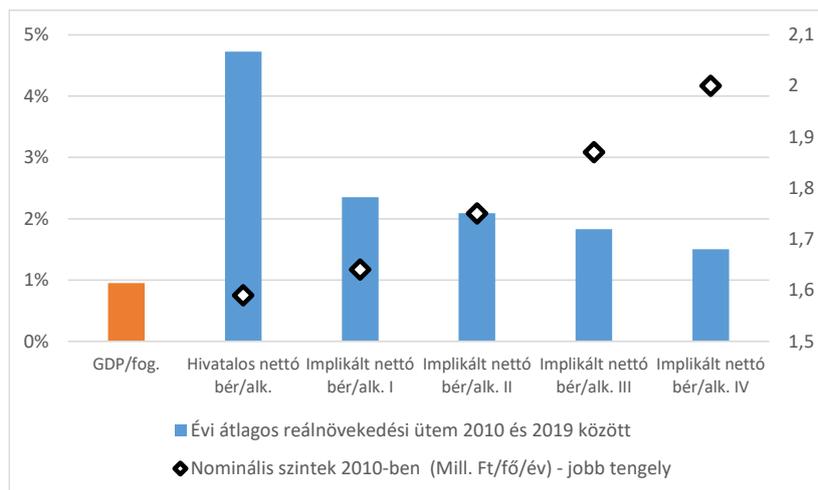
A 7.-10. sorban közölt becslési eredmények – az „implikált” nemzetgazdasági nettó bérmutatók – következő jellemzőire hívom fel a figyelmet.

(1) 2010-ben mind a négy implikált mutató *szintje* meghaladta a hivatalos (az IMS szerinti) nettó átlagbér színvonalát, de a „kezdeti” szintre vonatkozó becslések széles sávban szóródnak. A hivatalos mutatóhoz képest az IMS-en belüli arányokon alapuló becslések szerint 3-17%-kal, az EU által közölt adóbevételi adatok alapján pedig 25%-kal magasabb a 2010. évi szint.

(2) Valamennyi becsült mutató *dinamikája* lényegesen elmarad a hivatalos nettó bérétől. Amíg a hivatalos mutató 85%-os nominális és 52%-os reálbér emelkedést jelez, az implikált nominális, illetve reálnövekedés 39 és 50, illetve 14 és 23% között szóródik.

Az 5. ábra a termelékenység növekedéséről, a hivatalos és a becsült nettó reálbér-emelkedésről, valamint az utóbbiak 2010. évi nominális szintjéről ad képet.

5. ábra: A termelékenység, a hivatalos és az implikált nettó reálbér bér-mutatók évi átlagos növekedési üteme 2010 és 2019 között (oszlopok, bal tengely), valamint a különböző nettó bérmutatók nominális szintje 2010-ben (pontok, millió forint/fő/év, jobb tengely)

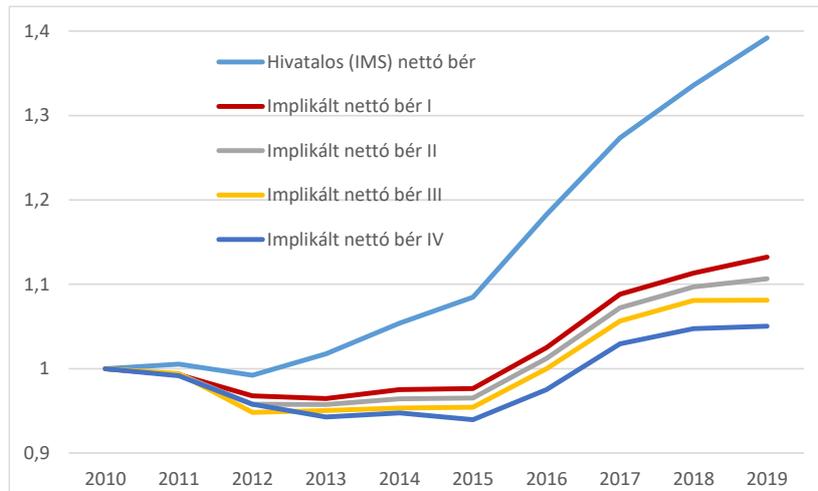
Forrás: lásd a 2. táblázatot

Az ábrán látható, hogy a termelékenységnél (első oszlop) jobban nőtt a különböző módszerekkel becsült „implikált” nettó reálbér (3.-5. oszlop) – ezt az összehasonlított visegrádi országok is tapasztalhatták (lásd az 1. táblázatot). Viszont aligha hihető, hogy Magyarországon a növekedési ütemkülönbség ötszörös lett volna, amint az a hivatalos nettó reálbér-emelkedésből következne (vesd össze az 1. és 2. oszlopot). Az ábrán szereplő pontok és oszlopok egybevetéséből az is kitűnik, hogy a becsült 2010. évi szintek és az implikált növekedési ütemek között negatív összefüggés van, de ebből a képből szélsőségesen kilóg a hivatalos nettó reálbér-mutató, ahol a kezdeti szint elképesztő növekedéssel párosul.

Mindezek alapján természetesen nem állíthatom, hogy a nemzetgazdasági nettó bérszintre és annak változására vonatkozó becsléseim lefedik azt a tartományt, amelyben az ismeretlen mértékű nemzetgazdasági nettó bérváltozás elhelyezkedhet, de meggyőződésem, hogy a jelenlegi hivatalos nettó bérindex messze kívül esik ezen a tartományon. Az 5. ábra egy, a korábbiakat kiegészítő „hihetőségi-tesztnek” is tekinthető: egy évtized távlatában mekkora különbséget tartunk elképzelhetőnek a nemzetgazdasági nettó reálbér és a termelékenység dinamikája között? Ezt ki-ki maga eldöntheti, de nálam az IMS nettó bérmutatója ezen a teszten is megbukott.

A nettó béralakulás hivatalos és becsült mutatóinak áttekintésének végére hagytam a korrigált (fogyasztói) nettó bérhányad változásának bemutatását. Ez a mutató annyiban hasonlít a 4. ábra jobb oldalán ábrázolthoz, hogy a nominális ULC a fogyasztói árindexszel (a CPI-vel) van deflálva, de abban különbözik tőle, hogy a nominális ULC számlálójában nem a bruttó bérköltség, hanem a (hivatalos, illetve általam becsült) nettó bér szerepel. Így az 6. ábrán látható mutatószámok tekintettel vannak a 2010-es évtized már említett két hazai sajátosságára. Egyrészt arra, hogy a CPI a GDP-deflátornál lassabban emelkedett, másrészt a jelentős munkáltatói járulékcsoökkentésre, amelyek lehetővé tették, hogy a dolgozói bruttó és nettó nominális munkajövedelemétől elmaradjon a termelői bruttó nominális bérköltség növekedése.

6. ábra: A korrigált nettó (fogyasztói reál-) bérhányad változása a hivatalos (IMS) és a négyféle becsült nettó bérmutató alapján (2010=1)

Forrás: KSH alapján számítások, illetve becslések

A hivatalostól (a kék vonaltól) jóval leszakadó becsült mutatók azt jelzik, hogy a fogyasztói árindexszel számított nettó reál bérhányad 2010-hez viszonyítva mintegy 5-13%-kal *emelkedett* 2019-re, miközben a bérhányad alapmutatója 4,5%-kal *csökkent* (lásd a 3. ábra bal oldalán a vastag fekete vonalat és a 2. táblázat 12. sorának 7. oszlopát.) A 2015 utáni időszakban kifejezetten látványos a becsült nettó reálmutatók jelezte (12-16% között szóródó) növekedés. Ezek alapján tökéletesen hihető az a narratíva, amely szerint a 2010-es évek egészét tekintve – különösen 2015-től – a munkavállalók javára módosultak a nettó bérek alapján értelmezett *reál* jövedelemelosztási arányok, ellenben teljesen hihetetlen, hogy a dolgozók nettó reáljövedelmi részesedése a vizsgált időszakban a hivatalos nettó bérmutató mutató által jelzett mértékben, vagyis 40%-kal emelkedett volna.

4. Az eltérések magyarázatai és néhány ajánlás

Befejezésül az NSZ és az IMS szerinti bérdinamika közötti jelentős különbség lehetséges okaival foglalkozom, továbbá – a KSH adatainak régi felhasználójaként – két kéretlen ajánlással fordulok az illetékes statisztikusokhoz: javaslom, hogy a KSH tegyen közzé egy *nemzetgazdasági nettó bérinterindexet*, az alternatív bérstatisztikák eltérésének hátterét illetően pedig *nagyobb transzparenciát* ajánlok.

Az alternatív statisztikai forrásokból származó adatok közötti feszültség lehetséges magyarázatai

Amint láthattuk, az NSZ és az IMS mutatói a bérdinamikát – és a származtatott mutatókat: az ULC-t és a bérhányadot – tekintve olyan szélsőségesen különböznek egymástól, mintha két különböző országra vonatkoznának. Persze két országra már csak azért sem vonatkozhatnak, mert az NSZ – szándékai szerint – az alkalmazottak teljes körét, az IMS pedig csak egy részüket fedi le, de nagyon is lehetségesnek tartom, hogy az IMS-körben gyorsabb volt a termelékenység- és béremelkedés, mint az azon kívüli területeken.

Az a „kompromisszum” azonban, hogy az IMS által lefedett körre az IMS-adatok, a gazdaság egészére pedig az NSZ-mutatók érvényesek, azért nem működhet, mert ehhez az IMS-körön kívüli területeken 2010 és 2019 között brutális mértékű (becslésem szerint nagyjából 20%-os nominális, vagyis mintegy 30%-os reál-) bércsökkenésnek kellett volna bekövetkeznie – amit nagyon nehéz elképzelni. Ez pedig a lehetséges magyarázatok közül kizárja azt a kényelmes narratívát, amely szerint „a maguk módján és a maguk területén” mindkét statisztika rendben van, és nincs is valódi konfliktus közöttük.

A kétféle forrás közötti eltérést a [KSH szakértői](#) elsősorban a bérek fehéredésével magyarázzák. E fehéredés voltaképpen azt jelenti, hogy a korábban feketén, illetve szürkén kifizetett (egyáltalán nem,

illetve csak részben adózó) munkajövedelmek nem csak az adóhivatal, hanem a cégek által jelentett adatokon alapuló statisztika (2018-ig az IMS) számára is láthatóvá válnak. A fehéredést több kormányzati intézkedés (köztük a minimálbér-emelések és a pénztárgépeknek az adóhivatalhoz történt bekötése) előmozdította, témánk szempontjából azonban nem a fehéredés okai, hanem annak statisztikai következményei érdekesek.

Az NSZ – az IMS-től eltérően – nem csak a legális gazdaságot, hanem a gazdaság egészét (annak az illegálistól a szürke zónáig terjedő, rejtett részét is) hivatott lefedni. Amennyiben az NSZ nagyjából jól becsüli meg a gazdaság nem hivatalos részében, illetve a legális részében „adókímélő” módon ténylegesen fizetett munkajövedelmeket, akkor az NSZ nézőpontjából a fehéredés mindössze átrendeződést jelent a gazdaság adóelkerülő és adófizető része között, amely nem befolyásolja a valóságos nemzetgazdasági bérfolyamatokat. Ezzel kapcsolatban idézem a [KSH szakértőit](#) (szögletes zárójel között szerepelnek saját kiegészítéseim, amelyek a szöveg érthetőségét szolgálják): [az NSZ alapján] „... 2010 és 2020 között 40% feletti bővülést lehet becsülni a bérek és keresetek [tömege CPI-vel számított reálértékének] alakulására, ami jelentős növekedés (...). A keresetstatisztika [az IMS] nagyobb mértékű [a bruttó reálkereset-tömeget tekintve 76%-os, a bruttó munkajövedelem-tömeget tekintve 72%-os], főként a fehéredésnek köszönhető növekedése a nemzeti számlákban a megfigyelt és nem megfigyelt gazdaság közti átcsoportosításként jelenik meg, ami nincs hatással a növekedési ütemre.”

Ez a közelmúltbeli közlés különösen annak fényében fontos, hogy az elemzők évek óta a legkülönbözőbb ötletekkel próbálták kitölteni a kétféle bért statisztika közötti hézagot, amelyekre a KSH korábban nem reagált. Bár az idézett érvelés teljesen logikus, hiányzik az eljárás lényegének, nevezetesen annak alátámasztása, hogy az NSZ jól becsüli meg a nem hivatalosan (feketén, szürkén stb.) fizetett munkajövedelmeket, s ezek átcsúszását a fehér szektorba. Voltaképpen nem is annak igazolása hiányzik, hogy a nem hivatalos bérek jól vannak mérve, hanem az az alapvető információ, hogy ezek *hogyan vannak megbecsülve*. Természetesen nem gondolok arra, hogy ezt egy Portfolió vélemény-cikkben ismertetni lehetne, arra viszont igen, hogy ezt az információt a KSH-nak szakmai publikációkban már régen meg kellett volna osztania az adatok felhasználóival. Erre az ajánlásaimban még visszatérek.

Mindenesetre, amilyen mértékben helytálló a fehéredési magyarázat, olyan mértékben kétséges az IMS szerinti bérek és egyes adóbevételek dinamikájának kapcsolatán alapuló [teszt](#) alkalmazása. Ha ugyanis a fehéredés nagyjából ugyanúgy befolyásolta a kérdéses adóbevételek dinamikáját, ahogyan az IMS szerinti bérekét, akkor – bármilyen komikusan hangozzék is – csak a fehéredéstől *megtisztított* adóbevételek alapján indokolt a makroszintű bérdinamikára vonatkozó következtetéseket leszűzni. Bár Nobilis korrekt módon hangsúlyozza, hogy eredményei a „legális gazdaságra” vonatkoznak, itt éppen a nem legális (rejtett) és a legális gazdaság közötti határvonal eltolódásának következményeiről van szó.

A kétféle bért statisztika divergáló jelzéseit részben az a már említett lehetőség is magyarázhatja, hogy az IMS által lefedett körben lényegesen gyorsabb volt a bérek (és a termelékenység) emelkedése, mint az azon kívüli területeken. Ha van alapja e gyanúnak, akkor a kétféle statisztika által jelzett növekedési különbségnek a fehéredésen kívül is volna magyarázata.

Hangsúlyozva, hogy gondolat kísérletről van szó, tegyük fel, hogy 2010 és 2019 között az egy alkalmazottra jutó nominális bruttó bér és kereset (munkajövedelem) éves növekedési üteme a nemzetgazdasági átlag (4,2%) fele, 2,1%-os volt az *IMS-en kívüli körben*. Az IMS szerinti átlagos nominális bruttó munkajövedelem évente 6,6%-kal nőtt. Figyelembe véve, hogy az IMS az alkalmazotti létszám mintegy kétharmadát fedi le, és bízva abban, hogy az NSZ-átlagos mutatója jól szűri ki a fehéredés hatását, e feltevések mellett 5,3%-os lett volna az IMS-körben a „valódi” (fehér) átlagbér évi emelkedése. Ez évi 1,3 százalékpontnyi (a hivatalos mutató 20%-ának) megfelelő fehéredést jelentene,

amit önmagában hihetőnek tartok – de persze kérdés, hogy realiztikus-e az IMS-en kívüli kör béremelkedésére vonatkozó feltevés. Ezt nem tudom megítélni, de bárki kísérletezhet alternatív feltevésekkel: a fenti keretben – mutatis mutandis – annál kisebb fehéredési hatást kell feltételezni az IMS-körben, minél kisebb az IMS-en kívüli körre feltételezett béremelkedés.

Az NSZ munkajövedelmi adatai persze nem a fenti szerkezetben (IMS vs. nem IMS) állnak össze, hanem az NSZ saját adatgyűjtésén és becslésein alapulnak. Vagyis nem az történik, hogy egyrészt becsülnek béreket az IMS-en kívüli körre, másrészt „kibecsülik” a fehéredést az IMS-adatokból, hanem a gazdaság egészére, illetve egyes ágazatokra számítanak a fehéredés becsült hatásától megtisztított adatokat. Ezzel együtt, ha valamivel többet tudnánk arról, hogy nagyjából mekkora béremelkedéssel számol az NSZ az IMS által nem lefedett (legális és rejtett) gazdaságot illetően, valamilyen képet kaphatnánk az IMS-kört érintő fehéredés hozzávetőleges mértékéről.

Végül egy olyan véleményt idézek, amely szakmai írásokban explicit formában nem fogalmazódott meg, legfeljebb implikálódott, személyes kommunikációban és a közösségi médiában azonban többször is találkoztam vele. E vélemény szerint az IMS és az NSZ szerinti mutatók jelzései közötti eltérésnek az az oka, hogy a GDP-ben a bérek emelkedése alá van becsülve. E nézetnek két fokozatát sikerült megismernem: (1) csak a GDP jövedelem-oldali szerkezete rossz, de a GDP jó; (2) maga a GDP sem jó. Az (1) szerint a GDP-ben a bérek emelkedése alá (a profitoké pedig túl) van becsülve, a (2) szerint a GDP egészének (s így a termelékenységnek) növekedése van alábecsülve, és egy gyorsabb GDP-növekedéssel összeilleszthető lenne az IMS szerinti bérdinamika.

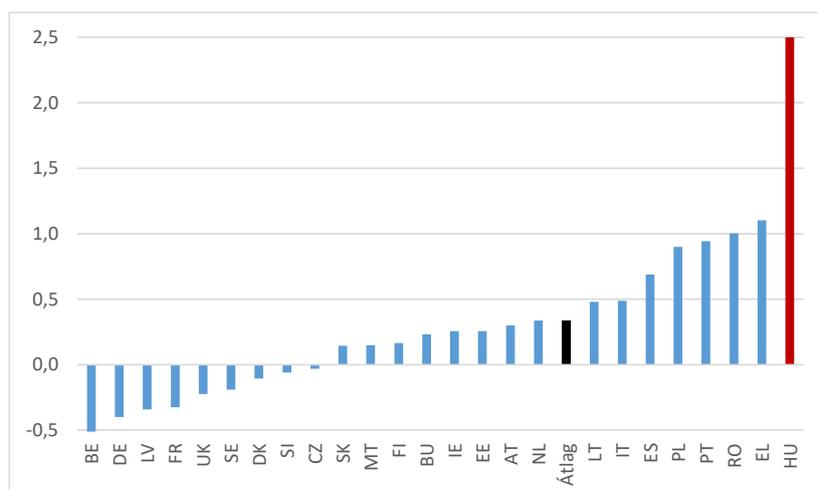
Természetesen nem véletlen, hogy ezek az elképzelések nem fogalmazódtak meg szakmai írásokban, szakmai eszközökkel ugyanis igazolhatatlanok. Amint azonban ajánlásaimban kifejtem, a nemzeti számlákért felelős statisztikusoknak nem kellene félvállról venniük az ilyen „se nem igazolható, se nem cáfolható” sejtetéseket, mert ezeket az adatok tartalma körüli bizonytalanság és bérstatisztikák közötti feszültségre való *érdemi* hivatali reflexió hiánya táplálja.

Ajánlások

Végül a KSH statisztikusainak szóló, eddig különböző összefüggésekben már felmerült javaslataimat összegzem.

1. *Nemzetgazdasági nettó bérindex*. Tekintettel a kereseti statisztika és az NSZ bérmutatói közötti olló szélsőséges szétnyílására, javaslom, hogy a KSH fontolja meg egy *nemzetgazdasági szintű nettó bérindex* közzétételét. A 7. ábrán – amely az Eurostat keresetstatisztikájára (Earnings) és NSZ-adataira támaszkodik – látható, hogy a 2010-es években Magyarországon (vörös oszlop) európai összehasonlításban végletes mértékű növekedési különbség volt tapasztalható a keresetstatisztika és a nemzeti számlák szerinti euróban mért bruttó bérnövekedés között. (Az Eurostat keresetstatisztikája szerinti hazai bruttó átlagbér-emelkedés megegyezik az IMS által közölt növekedés euróban kifejezett mértékével.)

7. ábra: A keresetstatisztika és az NSZ szerinti, euróban mért bruttó átlagbér közötti évi átlagos növekedési ütemkülönbség az EU tagországokban 2010 és 2019 között (százalékpontban)

Forrás: Eurostat: National Accounts és Annual Earnings alapján saját számítás

Ha a kétféle statisztika szerinti bruttó bérek közötti arány alakulása abszurditást jelez, akkor nem lehetséges, hogy nemzetgazdasági szempontból egyszerre legyen releváns az *NSZ bruttó* és az *IMS nettó* bérmutatója. Márpedig, a KSH tájékoztatási gyakorlata pontosan ezt a képtelenséget üzeni azzal, hogy az IMS szerinti nettó átlagbérindexszel reprezentálja a nemzetgazdasági nettó béralakulást.

Erre tekintettel, fontos lenne, hogy a KSH a *nemzetgazdasági nettó bérek* alakulásáról tájékoztató hivatalos mutatót is közzétegyen.

Mivel a nemzetközi összehasonlítás, a fajlagos bérköltség és a bérhányad alakulásának vizsgálata azt mutatta, hogy az IMS szerinti béremelkedés makrogazdasági szinten nem lehet érvényes, magam készítettem becsléseket arról, hogy hozzávetőleg milyen sávban alakulhatott a nemzetgazdasági nettó bér. E becslés felső sávja jóval a hivatalos (IMS-) mutató alatt van, s ennek alapján kérdőjeleztem meg a keresetstatisztika nettó bérmutatójának nemzetgazdasági érvényességét. A KSH azonban nálam lényegesen több módszertani ismerettel, információval és erőforrással rendelkezik ahhoz, hogy a gazdaság egészszét lefedő becslést készítsen a nemzetgazdasági nettó béralakulásról. Ennek a feladatnak az elvégzését saját becsléseim inspirálni, nem pedig pótolni kívánták.

Az NSZ bruttó bérmutatójával konzisztens nettó mutató számítása és közzététele több fontos célt szolgálhat, amelyek közül hármát emelek ki.

- Tisztánlátást abban a kérdésben, hogy Magyarországon valójában mennyivel nőttek a fehéredési hatástól megtisztított *nettó* nominális és reálbérek a 2010-es években – ez nem csak az elemzőket érdekli; ezt minden állampolgárnak joga megtudni.

- A kezdő nyugdíjak valorizálásához kapcsolódó anomáliák megszüntetése. Az elmúlt években az IMS szerinti nettó béremelkedés jóval meghaladta az NSZ bruttó mutatójával konzisztens – bárhogyan is becsült – mértéket. Egy alkalmas nemzetgazdasági nettó bérmutató részben megelőzhetné volna (és a jövőben megelőzheti) a régi, valamint az – IMS meredek nettó béremelkedéséhez igazított – új nyugdíjak közötti jelentős feszültséget.

- A nyugdíjak „svájci indexálása”. Bár ma nincs napirenden, a politikai és a szakmai diskurzusban rendszeresen megfogalmazódik a nettó bérek és az infláció alakulása átlagához igazított nyugdíjemelés igénye. Ennek azonban elemi feltétele lenne, hogy rendelkezésre álljon egy, a nemzetgazdasági bruttó bérfolyamatokkal konzisztens nettó bérmutató.

2. *A fehéredés becslése és a bértisztítók közötti eltérés magyarázata.* A hazai béradatok felhasználói két tekintetben várhatnak el nagyobb átláthatóságot az adatokat előállító statisztikusoktól.

Egyrészt okkal számítanak arra, hogy a KSH idővel közzéteszi, hogy az NSZ milyen módszerekkel szűri ki a fehéredés hatását a nyers béradatokból, és azt is, hogy az elmúlt évtizedben nemzetgazdasági szinten évente nagyjából mekkora volt a fehéredés becsült hatása a publikált adatokra. Mivel nem a fehéredés tényét, hanem annak az IMS-adatokkal való összehasonlításból adódó mértékét szokták vitatni, egy erről szóló szakmai publikáció reflektálhatna a felmerült kételyekre is, és bizonyosan hozzájárulna az NSZ-ben közölt béradatok iránti bizalomhoz.

Ezzel szoros összefüggésben, a felhasználók arra is okkal számítanak, hogy – a KSH különböző részlegei együttműködésének eredményeként – autentikus és érdemi magyarázatot kapnak a kétféle hazai bért statisztika közötti szélsőséges divergenciára. Amint korábban jeleztem, a jelentős eltérést a fehéredés mellett az is okozhatja, hogy az IMS által nem lefedett körben a béremelkedés jóval elmaradt a nemzetgazdasági átlagtól – ez azonban egyelőre pusztán feltételezés.

Abban azonban biztos vagyok, hogy amíg az EU-tagországok túlnyomó többségére nézve megnyugtató lehet az a triviális magyarázat, amely szerint az eltérést a kétféle statisztika által lefedett kör és alkalmazott megfigyelési módszer különbsége okozza, addig – a 7. ábrára tanúsága szerint – ez Magyarország tekintetében nem magyarázat, hanem annak a kérdésnek az elhárítása, hogy a hazai arány miért lóg ki szélsőséges módon az európai összképből.

3. Végül egy technikainak látszó, de érdemi javaslat: a KSH STADAT adatbázisának a nemzeti számlákra vonatkozó részéből ideje lenne eltávolítani a keresetstatisztikából származó nettó reálbérindexet, amely teljesen összeegyeztethetetlen az NSZ bérmutatóival.

Záró gondolatok

Nagyon gyakori, hogy egy makrogazdasági jelenséget vagy folyamatot csak egymást kiegészítő statisztikai mutatószámokkal lehet reprezentálni. Például két válasz van arra a pofonegyszerű kérdésre, hogy mekkora volt a költségvetési deficit: pénzforgalmi szemléletben ekkora, eredményszemléletben pedig akkora. Ezen ugyanúgy nem akadunk fenn, mint például azon, hogy az ország nettó hitelnyújtása (nettó finanszírozási képessége) sem jellemezhető egyetlen mutatóval: „felülről számítva” (a reálgazdasági tranzakciók és a transzferek egyenlegeként) ennyi, „alulról” (a finanszírozás oldaláról) mérve pedig annyi. Az alternatív mutatószámok között gyakran jelentősek a különbségek, de ezt azért fogadjuk el, mert tudjuk, hogy – a maguk pontatlan módján – *ugyanazt a valóságot* igyekeznek bemutatni eltérő módszerekkel, illetve források alapján.

Az a véleményem, hogy az alternatív bért statisztikákkal egészen más a helyzet. Ebben az esetben ugyanis nem a lefedettségéből, vagy pusztán a módszerekből adódó „statisztikai eltérésről” van szó, hanem arról, hogy a kétféle statisztika *párhuzamos valóságokat* jelenít meg. A keresetstatisztika szerinti béremelkedés a magyar gazdaságnak csak egy olyan illuzórikus múltjával lehet konzisztens, amelyben a bérekkel együtt a termelékenység is viharosan emelkedett – volna.

A KSH szakértőinek azt a megállapítása, hogy „a keresetstatisztikában kimutatott bruttó keresetek reálértékének növekedése a lefedett adatok körére a valóságot mutatja be...” mégis azt üzeni, hogy párhuzamos valóságok igenis léteznek, amelyek között létezik statisztikai átjárás. Ennek módjáról talán többet is megtudhatunk, ha autentikus magyarázatot kapunk az IMS és az NSZ szerinti bérdinamika közötti szélsőséges divergenciára.